

УДК 341.45

DOI <https://doi.org/10.32840/pdu.2023.1.19>

С. І. Бугера

доктор юридичних наук, старший науковий співробітник,
начальник відділу дослідження проблем протидії корупції
та загрозам економічній безпеці
Міжвідомчого науково-дослідного центру
з проблем боротьби з організованою злочинністю
при Раді національної безпеки і оборони України

МІЖНАРОДНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО З ПИТАНЬ ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ ТА ОРГАНІЗОВАНИЙ ЗЛОЧИННОСТІ У СФЕРІ ЕКОНОМІКИ

У статті проаналізовано питання розроблення шляхів удосконалення міжнародного співробітництва з питань протидії корупції та організованих злочинності у сфері економіки. Закцентовано, що формування державної політики у сфері боротьби з організованою злочинністю відповідно до Стратегії боротьби з організованою злочинністю, зокрема, передбачає: здійснення органами державної влади, інститутами громадянського суспільства та іноземними партнерами цілеспрямованих, перспективних та узгоджених заходів у сфері боротьби з організованою злочинністю. Одним з основних напрямів реалізації вказаної Стратегії є міжнародне співробітництво у сфері боротьби з організованою злочинністю, яке здійснюється шляхом забезпечення дієвого співробітництва з Міжнародною організацією кримінальної поліції – Інтерполом, Європейським поліцейським офісом та іншими міжнародними партнерами на двосторонній та багатосторонній основі відповідно до національного законодавства і міжнародних договорів; підвищення ефективності співпраці з правоохоронними структурами іноземних держав, що здійснюється в такий спосіб: розвиток і перегляд договірно-правової бази, що регламентує міжнародне співробітництво у сфері боротьби з організованою злочинністю; обмін відомостями про організовані злочинні угруповання та осіб, що беруть участь в їх діяльності; організація та здійснення спільних оперативних заходів і транскордонних операцій щодо припинення організованої злочинної діяльності; розширення обміну досвідом, стажування та спільне навчання фахівців спеціальних підрозділів. Встановлено, що для удосконалення міжнародного співробітництва з питань протидії корупції та організованих злочинності у сфері економіки доцільним є розроблення відповідних методичних рекомендацій з цього питання з урахуванням зарубіжного досвіду. При цьому необхідно зацентувати увагу на особливостях законодавства окремих країн, можливостях застосування міжнародних норм на прикладі змодельованих ситуацій, використанні інформаційно-комунікаційних технологій для збирання доказової бази.

Ключові слова: корупція, організована злочинність, протидія, міжнародне співробітництво, сфера економіки.

Постановка проблеми. Проблема злочинності з кожним роком все більше набуває глобального та міжнародного характеру. Транснаціональна злочинність – це проблема, яка завдає величезної шкоди економіці і підриває національну безпеку держав, яка призводить не тільки до величезних фінансових втрат, а й до втрат людських життів [1, с. 77].

При цьому корупція у світі виступає глобальною проблемою, що загрожує правопорядку, порушує устої демократії та права людини, сприяє поглибленню соціальної несправедливості. У різних країнах світу корупція є однією з провідних проблем, яка потребує негайного вирішення. Оскільки, саме злочини, що виникають у сфері корупції досить

негативно впливають на стан економіки в країні [2, с. 184].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання міжнародного співробітництва щодо запобігання та протидії корупції та організованій злочинності досліджували такі вчені: Д. Л. Вітюк, Г. П. Жаровська, І. М. Леган., О. Ю. Шостко, К. В. Юртаєва та ін. Проте недостатньо дослідженою є проблема міжнародного співробітництва з даного питання з урахуванням сучасних загальних тенденцій розвитку світової економіки та проблем симбіозу корупції та організованої злочинності як ускладнюючого фактора щодо здійснення відповідних запобіжних заходів.

Метою статті є розроблення шляхів удосконалення міжнародного співробітництва з питань протидії корупції та організованої злочинності у сфері економіки.

Виклад основного матеріалу. Відповідно до ст. 542 Кримінального процесуального кодексу України [3] міжнародне співробітництво під час кримінального провадження полягає у вжитті необхідних заходів з метою надання міжнародної правової допомоги шляхом вручення документів, виконання окремих процесуальних дій, видачі осіб, які вчинили кримінальне правопорушення, тимчасової передачі осіб, перейняття кримінального переслідування, передачі засуджених осіб та виконання вироків. Міжнародним договором України можуть бути передбачені інші, ніж у цьому Кодексі, форми співробітництва під час кримінального провадження.

При цьому формування державної політики у сфері боротьби з організованою злочинністю відповідно до Стратегії боротьби з організованою злочинністю [4] передбачає: здійснення органами державної влади, інститутами громадянського суспільства та іноземними партнерами цілеспрямованих, перспективних та узгоджених заходів у сфері боротьби з організованою злочинністю. Загалом одним з основних напрямів реалізації вказаної Стратегії є саме міжнародне співробітництво у сфері боротьби з організованою злочинністю, яке здійснюється шляхом забезпечення дієвого співробітництва з Міжнародною організацією кримінальної поліції – Інтерполом, Європейським поліцейським офі-

сом та іншими міжнародними партнерами на двосторонній та багатосторонній основі відповідно до національного законодавства і міжнародних договорів; підвищення ефективності співпраці з правоохоронними структурами іноземних держав, що здійснюється в такий спосіб: розвиток і перегляд договірно-правової бази, що регламентує міжнародне співробітництво у сфері боротьби з організованою злочинністю; обмін відомостями про організовані злочинні угруповання та осіб, що беруть участь в їх діяльності; організація та здійснення спільних оперативних заходів і транскордонних операцій щодо припинення організованої злочинної діяльності та запобігання їй; розширення обміну досвідом, стажування та спільне навчання фахівців спеціальних підрозділів із боротьби з організованою злочинністю, зокрема за напрямками, визначеними в статтях 27 і 29 Конвенції Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності; ініціювання запровадження проектів міжнародної технічної допомоги, спрямованих на посилення можливостей органів, що здійснюють боротьбу з організованою злочинністю, щодо постачання сучасної спеціальної техніки, озброєння, інших засобів боротьби з організованою злочинністю; сприяння налагодженню багатосторонніх відносин із закладами освіти та науковими установами іноземних держав, які спеціалізуються на підготовці відповідних фахівців та проведенні кримінологічних досліджень.

Відповідно до ст. 70 Закону України «Про запобігання корупції» [5] Україна відповідно до укладених нею міжнародних договорів здійснює співробітництво у сфері запобігання і протидії корупції з іноземними державами, міжнародними організаціями, які здійснюють заходи щодо запобігання і протидії корупції. Міжнародна правова допомога та інші види міжнародного співробітництва у справах про корупційні правопорушення здійснюються компетентними органами відповідно до законодавства та міжнародних договорів, згоду на обов'язковість яких надано Верховною Радою України.

Необхідно зазначити, що симбіоз корупції та організованої злочинності суттєво ускладнює здійснення відповідних

заходів протидії на міжнародному рівні. При цьому важливим є врахування зарубіжного досвіду з цього питання. Зокрема, у грудні 2021 року в США була оприлюднена Стратегія протидії корупції [6] яка окреслює загальнодержавний підхід до антикорупційної боротьби та зосереджує зусилля уряду США у боротьбі з корупцією в рамках п'яти ключових положень: 1) модернізація, координація та забезпечення ресурсами зусиль уряду США щодо боротьби з корупцією; 2) боротьба з незаконним фінансуванням; 3) притягнення до відповідальності корупціонерів; 4) збереження та зміцнення багаторонної антикорупційної архітектури; 5) поліпшення дипломатичної взаємодії та використання ресурсів іноземної допомоги для досягнення цілей антикорупційної політики. У межах нової антикорупційної стратегії федеральні департаменти та агентства щорічно звітуватимуть президенту США про прогрес у досягненні задекларованих цілей [7].

Підвищення рівня протидії корупційній злочинності у сфері економіки є також актуальним і для України. Зокрема, за результатами дослідження Transparency International Ukraine в Індексі сприйняття корупції (Corruption Perceptions Index – CPI) за 2022 рік Україна отримала 33 бали зі 100 можливих. Цей показник зріс на один бал, і тепер Україна посідає 116 місце зі 180 країн у CPI. Так само 33 бали мають Алжир, Ангола, Замбія, Монголія, Сальвадор та Філіппіни. На один бал випереджають Україну: Боснія і Герцеговина, Гамбія, Індонезія, Малаві, Непал, Сьєрра-Леоне – всі вони мають по 34 бали [8].

Необхідно зазначити, що міжнародне співробітництво при розслідуванні злочинів транснаціонального характеру є своєрідною надбудовою над цілісною системою взаємодії компетентних органів кожної конкретної держави. Зокрема, особливістю вивчення міжнародного співробітництва із закордонними компетентними органами й посадовими особами при розслідуванні фінансових злочинів транснаціонального характеру є неможливість простого копіювання досвіду взаємодії учасників кримінального судочинства,

яке здійснюється в рамках законодавства на території України або всередині інших держав [9, с. 102].

При цьому здійснення фінансових розслідувань, яке включає, зокрема, відстеження злочинних активів, їх арешт та конфіскацію, дає можливість: позбавлення злочинців доходу від протиправної діяльності та, як наслідок, позбавлення мотивації до вчинення нових злочинів; позбавлення злочинців можливості продовжувати та розвивати злочинну діяльність (виявлення злочинних схем і зв'язків, ключових фігурантів, позбавлення злочинних груп фінансування). Відповідно до міжнародних стандартів, усі країни повинні забезпечити, щоб фінансові розслідування стали обов'язковою частиною усіх кримінальних проваджень, пов'язаних з розслідуванням злочинів, що продукують злочинний дохід. Адже якісне фінансове розслідування, проведене правоохоронним органом, є ключовим фактором успіху у боротьбі з вказаними викликами. Для оцінки економічного ефекту (вигоди) від протиправної діяльності потрібно виявити, відстежити й заблокувати наявні активи. Для цього потрібно провести фінансове розслідування не лише щодо основних фігурантів злочинів, але й щодо їх оточення. Фінансове розслідування може також проводитися для виявлення мотивів, пошуку додаткових доказів, виявлення спільників тощо [10, с. 8].

Класифікаційна модель міжнародного співробітництва в сфері запобігання та протидії економічній злочинності передбачає ідентифікацію видів міжнародного співробітництва за такими класифікаційними ознаками: за напрямками (презентаційне, навчально-освітнє, технічна та інші види допомоги, безпосередня взаємодія); за формами прояву (через налагодження інформаційно-комунікаційних зв'язків, через договірні відносини, через здійснення спільних правоохоронних заходів); за суб'єктами (шляхом створення міжнародних правоохоронних організацій (глобальні, регіональні), міжвідомча взаємодія (відомчі, через міжнародні організації); за діяльністю окремих осіб (офіцери зв'язку, особисті контакти) [11, с. 48].

Міжнародне співробітництво правоохоронних органів як необхідна складова системного контролю над транснаціональною організованою злочинністю може здійснюватись як на двосторонньому, так і багатосторонньому рівнях у таких формах: обмін відомостями про злочинні організації та осіб, які беруть участь у їх діяльності; організація та проведення спільних оперативних заходів і транскордонних операцій із припинення та запобігання організованій злочинній діяльності; сприяння екстрадиції злочинців та правової допомоги на різних етапах розслідування та судового розгляду кримінальних проваджень; організація обміну досвідом, стажувань та спільних навчань фахівців спеціальних підрозділів [12, с. 32].

Необхідно зазначити, що Генеральна прокуратура України приймає участь у таких Експертних комітетах Ради Європи: 1) Комітет експертів з оцінювання заходів у боротьбі з відмивання брудних коштів MONEYVAL (The Committee of Experts on the Evaluation of Anti-Money Laundering Measures and the Financing of Terrorism) – створений у 1997 році з метою забезпечення держав-членів ефективними системами протидії відмиванню брудних коштів і фінансуванню тероризму, а також слідкування за дотриманням ними відповідних міжнародних стандартів в цих областях; 2) Європейський комітет з кримінально-правових проблем CDPC (European Committee on Crime Problems) – створений у 1958 році та уповноважений Комітетом Міністрів здійснювати нагляд та координацію Ради Європи в галузі попередження та контролю злочинності; 3) Група держав Ради Європи проти корупції GRECO (Group of States against Corruption) створена в 1999 році Радою Європи для моніторингу дотримання державами антикорупційних стандартів. Метою GRECO є покращення можливостей її членів щодо боротьби з корупцією шляхом виявлення недоліків національної антикорупційної політики та сприяння проведенню необхідних законодавчих, інституційних реформ. Окрім того вона являється своєрідним форумом для обміну передовим досвідом в сфері попередження та боротьби з корупцією. Членство в GRECO не обмежується членством в

Раді Європи. Наразі до неї входять 49 держав-членів (48 європейських держав та Сполучені Штати Америки) [13].

Отже, всі цивілізовані держави намагаються координувати свої дії в боротьбі зі злочинністю, укладаючи угоди з питань різних напрямів міжнародного співробітництва спрямованих на протидію злочинності. На сьогодні рівень злочинності в державах світу залишається у полі зору міжнародної спільноти, особливо зважаючи на набуття нею транснаціонального характеру, визнання міжнародними злочинами діянь, що мають ознаки міжнародної небезпечності. Все це обумовлює об'єднання зусиль держав та утворених ними уповноважених органів, діяльність яких спрямована на протидію злочинності та кримінальне переслідування міжнародних злочинів і злочинів міжнародного характеру, а також формування належної правової регламентації як матеріальних норм міжнародного кримінального права, інших галузей міжнародного публічного права кримінально-правового циклу, так і норм міжнародного права, спрямованих на врегулювання процесу взаємодії держав з питання протидії транскордонній злочинності, а також національного законодавства кримінального та кримінально-процесуального характеру [14, с. 243–244].

Необхідно зазначити, що відповідно до Стратегії зовнішньополітичної діяльності України [15] передбачається здійснення подальшого дієвого міжнародного співробітництва у сферах боротьби з міжнародним тероризмом, злочинністю, нелегальною міграцією, кіберзагрозами. Також відповідно до Стратегії економічної безпеки України на період до 2025 року [16] одним із завдань у сфері фінансової безпеки є забезпечення національної фінансової системи від легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансування тероризму та фінансування розповсюдження зброї масового знищення.

При цьому здійснюючи попередження та запобігання злочинності, необхідно враховувати фактори, що впливають на транснаціональну організовану злочинність, а також економічний, політичний, соціальний, культурний стан країн. Необхідно досягти балансу між обмежувальними,

каральними, забезпечувальними заходами з превентивними заходами, які мінімізують злочинність [17, с. 105]. Зокрема, стандартизація заходів запобігання та протидії транснаціональній економічній організованій злочинності повинна полягати в міжнародно-правовій уніфікації заходів боротьби за допомогою укладення міжнародних договорів з урахуванням особливостей та специфіки правових систем окремих держав-учасників. Але, основні заходи з протидії потрібно зосередити відповідно у внутрішньополітичній діяльності держав, які повинні бути спрямовані на боротьбу з окремими компонентами та детермінантами даного явища [18, с. 320].

Висновки і пропозиції. Підсумовуючи, необхідно зазначити, що для удосконалення міжнародного співробітництва з питань протидії корупції та організованій злочинності у сфері економіки доцільним є розроблення відповідних методичних рекомендацій з цього питання з урахуванням зарубіжного досвіду. При цьому необхідно зацентувати увагу на особливостях законодавства окремих країн, можливостях застосування міжнародних норм на прикладі змодельованих ситуацій, використанні інформаційно-комунікаційних технологій для збирання доказової бази та ін.

Список використаної літератури:

1. Леган І. М. Міжнародне співробітництво у сфері запобігання та протидії транснаціональній злочинності : монографія. Чернігів : НУ «Чернігівська політехніка», 2021. 328 с. URL: <http://ir.stu.cn.ua/bitstream/handle/96.pdf?sequence=1&isAllowed=y>.
2. Бухтіарова А. Г., Купка Ю. М. Аналіз міжнародного досвіду боротьби з корупцією. *Інноваційна економіка*. 2018. № 3–4. С. 184–188. URL: <http://inneco.org/index.php/innecoua/article/view/284>.
3. Кримінально процесуальний кодекс України: від 13 квітня 2012 року № 4651-VI. *Відомості Верховної Ради України*, 2013. № 9–10. № 11–12. № 13. Ст. 88. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>.
4. Стратегія боротьби з організованою злочинністю: схвалено розпорядженням Кабінету Міністрів України від 16 вересня 2020 р. № 1126-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1126-2020-%D1%80#Text>.
5. Про запобігання корупції: Закон України від 14 жовтня 2014 року № 1700-VII. *Відомості Верховної Ради України*. 2014. № 49. Ст. 2056. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text>.
6. United States Strategy on Countering Corruption. December 2021. URL: <https://www.whitehouse.gov/wp-content/uploads/2021/12/United-States-Strategy-on-Countering-Corruption.pdf>.
7. Антикоруційна стратегія Байдена: якими будуть наслідки для України. URL: <https://stopcor.org/antikorupcijna-strategiya-bajdena-dlyaukrainy/>.
8. Індекс сприйняття корупції – 2022. URL: <https://cpi.ti-ukraine.org/#/>.
9. Завидняк І. О. Поняття й сутність міжнародного співробітництва в розслідуванні фінансових злочинів транснаціонального характеру. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Юриспруденція*. 2020. № 47. Том 2. URL: http://vestnik-pravo.mgu.od.ua/archive/juspradenc47/part_2/23.pdf.
10. Посібник щодо деяких аспектів здійснення фінансових розслідувань (дослідження фінансових відносин). URL: [https://fiu.gov.ua/assets/userfiles/200/Typologies%20\(National%20Studies,%20Guidances%20etc\)/UKR_FINANCIAL%20INVESTIGATIONS%20MANUAL.pdf](https://fiu.gov.ua/assets/userfiles/200/Typologies%20(National%20Studies,%20Guidances%20etc)/UKR_FINANCIAL%20INVESTIGATIONS%20MANUAL.pdf).
11. Грицишен Д. О. Міжнародна співпраця в сфері запобігання та протидії економічній злочинності: державно-управлінський аспект. *Economics Bulletin*. 2020. №4. С. 36–50. URL: https://ev.nmu.org.ua/docs/2020/4/EV20204_036_050.pdf.
12. Жаровська Г. П. Теорія та практика протидії транснаціональній організованій злочинності в Україні: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра юрид. наук: спец. 12.00.08 «Кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право». Київ, 2019. 41 с. URL: http://elar.naiu.kiev.ua/bitstream/123456789/13817/1/avtoreferat_zarovska_hp.pdf.
13. Рада Європи (оглядова інформаційна довідка). URL: <https://gp.gov.ua/ua/posts/rada-yevropi>.
14. Нуруллаєв І. С.о. Міжнародне співробітництво у боротьбі зі злочинністю як складова предмету правового регулювання міжнародного публічного права. *Право та державне управління*. 2020 р., № 1. Том 1. С. 243–249. URL: http://www.pdu-journal.kpu.zp.ua/archive/1_2020/tom_1/39.pdf.

15. Стратегія зовнішньополітичної діяльності України: затверджено Указом Президента України від 26 серпня 2021 року № 448/2021. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/4482021-40017>.
16. Стратегія економічної безпеки України на період до 2025 року: затверджено Указом Президента України від 11 серпня 2021 року № 347/2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/347/2021#Text>.
17. Вітюк Д. Л. Міжнародна співпраця у сфері запобігання злочинності на сучасному етапі. *Юридична наука*. 2020. № 10(112). С. 100–107. URL: <https://journal-nam.com.ua>article>download>.
18. Леган І. М. Особливості міжнародного співробітництва щодо запобігання та протидії транснаціональній економічній злочинності. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021. № 2. С. 318–320. URL: http://lsej.org.ua/2_2021/79.pdf.

Bugera S. International cooperation on combating corruption and organized crime in the economic sphere

The article analyzes the issue of developing ways to improve international cooperation in combating corruption and organized crime in the economic sphere. It is emphasized that the formation of state policy in the field of combating organized crime in accordance with the Strategy for Combating Organized Crime, in particular, provides for: the implementation by state authorities, civil society institutions and foreign partners of targeted, promising and coordinated measures in the field of combating organized crime. One of the main areas of implementation of this Strategy is international cooperation in the fight against organized crime, which is carried out by ensuring effective cooperation with the International Criminal Police Organization - Interpol, the European Police Office and other international partners on a bilateral and multilateral basis in accordance with national legislation and international treaties; increasing the effectiveness of cooperation with law enforcement structures of foreign countries, which is carried out in the following way: development and revision of the contractual and legal framework regulating international cooperation in the fight against organized crime; exchange of information about organized criminal groups and persons participating in their activities; organization and implementation of joint operational measures and cross-border operations to stop organized criminal activity; expansion of exchange of experience, internships and joint training of specialists of special units. It has been established that in order to improve international cooperation on combating corruption and organized crime in the economic sphere, it is appropriate to develop appropriate methodological recommendations on this issue, taking into account foreign experience. At the same time, it is necessary to focus attention on the peculiarities of the legislation of individual countries, the possibilities of applying international norms on the example of simulated situations, the use of information and communication technologies to collect the evidence base.

Key words: *corruption, organized crime, countermeasures, international cooperation, sphere of economy.*